

SEDAD

HAKKI

ELDEM

SEDAD HAKKI ELDEM VE MİMARLIĞI

SEDAD
HAKKI
ELDEM

yüzüncü doğum yılı etkinlikleri

SEMPOZYUM

**SEDAD HAKKI ELDEM VE MİMARLIĞI
SEMPOZYUMU DÜZENLEME KOMİTESİ:**

Sempozyum Danışma Kurulu

Prof. Dr. İlgı Yüce AŞKUN
Prof. Ataman DEMİR
Prof. Dr. Özer ERENMAN
Prof. Gündüz GÖKÇE
Prof. Dr. Güzin KAHUK
Prof. Önder KÜÇÜKERMAN
Prof. Dr. Bülent ÖZER
Prof. Mete ÜNAL

Bilim Kurulu

Prof. Dr. İşık AYDEMİR
Prof. Dr. İhsan BİLGİN
Prof. Dr. Demet BİNAN
Prof. Dr. Oğuz CEYLAN
Prof. Dr. Aykut KARAMAN
Prof. Dr. Ahilla YÜCEL
Doç. Dr. Ayla ANTEL
Doç. Dr. Sibel BOZDOĞAN

**SEDAD HAKKI ELDEM YÜZÜNCÜ DOĞUM
YILI ETKİNLİKLERİ ÇALIŞANLARI:**

Etkinlik Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. İlgı Yüce AŞKUN
Prof. Dr. Oğuz CEYLAN
Prof. Dr. Demet BİNAN
Yrd. Doç. Dr. Kaya SÖNMEZLER

Etkinlik Sekreteryası

Yrd. Doç. Dr. A. Binnur KİRAÇ

Sempozyum / Panel Düzenleme Kurulu

Yrd. Doç. Dr. Tülay ÇOBANCAOĞLU
Yrd. Doç. Dr. İlkay KOMAN
Yrd. Doç. Dr. Z. Hale TOKAY
Araş. Gör. B. Selcen Yalçın ÇOŞKUN

Sergi Düzenleme Kurulu

Yrd. Doç. Dr. Nezih R. AYSEL
Yrd. Doç. Dr. Suat ÇAKIR
Araş. Gör. Dr. Ela GÜNGÖREN
Araş. Gör. Nihal ÇOŞKUN
Araş. Gör. H. Can GÖRGÜLÜ

**Öğrenci Fotoğraf Yarışması Düzenleme
Kurulu**

Yrd. Doç. Dr. Mevlide KAPTI
Araş. Gör. Hande Z. ALTINOK
Araş. Gör. Emel BAŞARIK

Grafik tasarım

Yrd. Doç. Dr. Canan SUNER

SEDAD HAKKI ELDEM

SEDAD
HAKKI
ELDEM

Yüzüncü doğum yılı etkinlikleri
SEMPOZYUM

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / 7

ÇAĞRILI KONUŞMALAR
KENDİ AĞZINDAN SEDAD ELDEM / 9

TÜRK EVİ VE SEDAD HAKKI ELDEM'İN EVİ:
BU ÇELİŞKİ NEYE İŞARET EDER? / 17

BİLDİRİLER

SEDAD HAKKI ELDEM'İN TASARIMLARININ "BÜTÜNCÜL TASARIM"
ANLAYIŞI KAPSAMINDA İNCELENMESİ VE
DÖNEMİN TÜRK MİMARİSİNE ETKİLERİ / 31

BİR SEDAD HAKKI ELDEM TASARIMININ YENİDEN YORUMU:
ALİ FETHİ OKYAR KÖŞKÜ / 47

CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIK TARİHİ YAZIMI PROBLEMİ
ÇERÇEVESİNDE ELDEM MİMARLIĞININ VE
YAZINININ YORUMLANMASI: BİR MODERN MİMAR BİREYİN
YENİDEN KURGULANMASI DENEMESİ / 63

İDEALİZE EDİLEN MODERN: MODERNİZMİN ULUSAL AÇILIMLARI / 71

SEDAD HAKKI ELDEM HİSTORİYOGRAFİSİ; ELEŞTİREL BİR BAKIŞ / 79

SEDAD HAKKI ELDEM VE KONUT ARAŞTIRMALARI / 91

SEDAD HAKKI ELDEM'İN SOFA MERKEZLİ SINIFLANDIRMASI
BAZ ALINARAK YAPILAN BİR ÇALIŞMA;
"OSMANLI DÖNEMİ BATI ANADOLU KENTLERİNDE
PARSEL-KONUT İLİŞKİSİNİN TİPOLOJİK ANALİZİ:
KULA ÖRNEĞİ" / 103

BİLDİRİ YAZARLARININ ÖZGEÇMİŞLERİ / 115

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
Kod: MSGSÜ-MF-10/08-K1

MİMAR SINAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ, MİMARLIK FAKÜLTESİ
SEDAD HAKKI ELDEM VE MİMARLIĞI

Copyright © MSGSÜ-MF

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
Sedad Hakkı Eldem yüzüncü doğum yılı etkinlikleri kapsamında sempozyum
bildirileri kitabı olarak basılmıştır.

Yayına Hazırlayanlar: MSGSÜ Mimarlık Fakültesi

Son Okuma: Uzman Özlem Deniz ATAM

Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kitap Uygulama: BGA Partners

Kasım 2008
1000 Adet Basılmıştır
Baskı: Savaş Matbaacılık A.Ş.

[Bu kitap **AKSİGORTA** katkılarıyla basılmıştır.]

mimarların söylemi üzerindeki etkisini yitirmesinden sonra bile, uzun kariyeri boyunca imzasını atmaya sürdürdüğü üslubun karakteristik tek biçimliliğini..." (Bozdoğan, 2002) vermiş olmasının yanı sıra Osmanlı ya da Anadolu topraklarındaki tarihsel evi anlama çabaları için çok verimli bir tartışma ortamı yaratabilmiştir.

REFERANSLAR

- Alioğlu, E. Füsün, 2001, *Mardin, Şehir Dokusu ve Evler*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayımları, İstanbul.
- Alper, Berrin, 1990, *Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Bozdoğan, Sibel, 2002, *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Eldem, Sedat Hakkı, 1955, *Türk evi Plan Tipleri*, İTÜ Mimari Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Eldem, Sedat Hakkı, 1984, *Türk Evi Osmanlı Dönemi, C.1, TAÇ* yayımları, İstanbul.
- Kuban, Doğan, 1995, *Türk "Hayat"lı Evi*, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Molitte, H. Von, 1969, *Türkiye Mektupları*, Çev. H.Örs, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tanyeli, Uğur, 2001, *Sedad Hakkı Eldem*, Boyut yayın Grubu, İstanbul.

SEAD HAKKI ELDEM'İN SOFA MERKEZLİ SINIFLANDIRMASI BAZI ALINARAK YAPILAN BİR ÇALIŞMA; "OSMANLI DÖNEMİ BATI ANADOLU KENTLERİNDE PARSEL-KONUT İLİŞKİSİNİN TİPOLOJİK ANALİZİ: KULA ÖRNEĞİ"

Arş. Gör. H. Oya SAF*
Yard. Doç. Dr. M. Emre ERGÜL**

ÖZET

Osmanlı Evi kavramı ve geleneksel konut mimarisi pek çok araştırmacı tarafından incelenmiş bir konu olmakla birlikte, bu araştırmacılar arasında özellikle Türk evi kavramının gelişiminin ana hatlarını çizmesi nedeniyle Sedat Hakkı Eldem'in ayrı bir yeri vardır. Eldem, çalışmalarında Türk evinin tarihi boyutlarına da değinmiş olmakla birlikte, daha çok tipolojik sınıflandırma üzerinde yoğunlaşmıştır. 1930'lu yıllarda başlayan Milli Mimari Semineri kapsamında, öğrencileriyle birlikte Osmanlı dönemi ev, köşk ve saraylarını belgelemiş ve çok değerli bir arşiv oluşturmuştur. Özellikle Geleneksel Konut Mimarisi'ni belgeleme çalışmaları sonucunda yapmış olduğu yayınlar, pek çok araştırmacı için halâ temel başvuru kaynaklarından biridir.

Bu çalışma kapsamında da Sedat Hakkı Eldem'in Türk Evine ilişkin hazırlanmış olduğu sofa merkezli sınıflandırması temel kabul edilmiş, çalışma alanı olan Kula'daki evler bu sınıflandırmaya göre gruplandırılmıştır. Çalışmanın amacı bir 18.yy. Batı Anadolu Osmanlı Kenti olan Kula'da konut-parcel ilişkisinin analiz edilmesi ve konut ile parcel arasında nasıl bir ilişkinin bulunduğu sorusunun yanıtlanmaya çalışılmasıdır. Bu anlamda deterministik bir ilişki arandığında hiç kuşkusuz ki bulunamayacaktır. Çünkü, parselle ilişkin tipolojik bir sınıflandırma yapılamamaktadır. Diğer taraftan, hangi konut tipinin nasıl bir parseli talep edebileceği, parselin üzerine inşa edilecek konut tipine ve büyüklüğüne sınıflandırmalar getirmiş olabileceği, ya da konut tipinin, parselin geometrisine bağlı olarak mı

* İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimari Fakültesi, Türkiye

** Yard. Doç. Dr. M. Emre ERGÜL, İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Türkiye

varyasyona uğradığı sorulabilir. Bu noktada saptanabilecek ortak noktalar, geleneksel evlerin parsellerden etkilenip tipolojilerinin nasıl deformasyona uğrayabildiğini göstermek açısından da önemlidir. Benzer çalışmalar, diğer Osmanlı yerleşmelerinde de uygulanıp, sonuçlar karşılaştırılabilir ve daha genel yargılara varılabilir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Osmanlı Evi, Osmanlı Kenti, Kula, Parsel Tipolojisi, Konut Tipolojisi, Geleneksel Konut, Konut-Parsel ilişkileri.

GİRİŞ

Yedi yüzyıl boyunca oldukça geniş bir alana yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğu, kendine özgü nitelikleriyle, sivil mimari ve anıtsal mimari alanında çok önemli yapılar oluşturmuştur. Osmanlı Evi kavramı ve geleneksel konut mimarlığı, Osmanlı Evi, Türk Evi veya Türk Hayatlı Evi başlığı altında yayınlanan bir çok yayında pek çok araştırmacı tarafından incelenmiş, konuya tipolojik yaklaşımlar getirilmiş, zaman zaman da Türkiye'de yaygın olan açık sofalı konut tipinin tarihsel oluşumuyla ilgili varsayımlar ileri sürülmüştür. Osmanlı Evi kökeni ve plan tipolojileri üzerine yapılmış bu çalışmaların yanı sıra, farklı bölgeler üzerine ya da genel olarak Osmanlı kentleri üzerine yapılmış olan birçok çalışma da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Osmanlı kentlerine genel yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin; Maurice Cerasi, Osmanlı kentinin gerek simgesel özellikleri, gerekse de özgün strüktürel yapısı ile öne çıktığını belirtmektedir. Cerasi'ye göre, genellikle eğimli arazilerde, tepelere ve meyillere türmanan geniş bahçeler içinde konumlanan evlerden oluşan konut mahallelerinin kubbe ve minareleri, anıtsal camilerin minareleri ile birlikte bir kent imgesi oluşturur. Duvarla çevrilmiş bahçe ve evler, dar sokaklar, kemerler, tonozlar, kubbe ve bacalar gibi tekrar eden öğeler, bu imgeye katılırlar. Ticari ve sosyal amaçlı alçak kamu binaları ve küçük dükkânlar, bahçeler ve derviş tekeleri kent panoramasını bütünlür. Cerasi'nin deyişiyle, tüm bunlar bir araya gelerek, Osmanlı kentinin ana niteliğini belirlemektedir (Cerasi, 1999). Sevgi Aktüre, mekansal yapının değişim sürecini, mekansal yapıyı belirleyen sosyo-ekonomik yapı ile olan nedensellik ilişkilerini kurarak incelemeyi ve 19. yy. sonunda Anadolu kentinin mekansal yapısını çözümlemeyi amaçlamış ve Ankara, Tokat ve Afyon illeri üzerine çalışmıştır (Aktüre, 1978). Pier Pinon bu araştırmacılar içinde tipoloji üzerine çalışmış olan tek araştırmacıdır. Pinon'a göre, parsellerin boyutları ile konut tipleri arasında da ilişkiler kurulabilir. Örneğin, "Büyük bir evi ve bahçesini barındıran büyük ve toplu "tek" bir Osmanlı parseli bulunmamaktadır (Pinon, 1999)." Pinon,

Osmanlı kent dokularına ilişkin yaptığı sınıflandırmasında, yoğunluk, parsel büyüklüğü ve çıkma sokak bulunup bulunmaması gibi birtakım kriterleri dikkate almıştır. Fakat onun çalışması da belli bir bölge değil, Osmanlı kentlerinin geneline yönelmiştir.

Kuban, kentsel dokunun neredeyse tamamını oluşturan mahallelerdeki konutlar ve üzerinde konumlandığı parseller arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Kuban'a göre Osmanlı evinin en önemli özelliklerinden biri içi ile dışı yani ev ile çevresi ve bulunduğu parsel arasındaki keskin ilişkidir. Evler genellikle arazinin yola bakan tarafında konumlanmışlardır. 19. yüzyılda yapılar dışında, evler hiçbir zaman bahçesinin ortasında simetrik bir konumda bulunmamıştır. Evin sokak ile doğrudan görsel bir ilişkisi vardır ve sofa aracılığıyla bahçe ya da avlu ile birleşmektedir. Daha büyük alanlara yapılan evlerde avlu evin hemen bitişiğinde bulunmakta, meyve ya da sebze bahçesi ise evden alçak taş bir duvar ya da çitle ayrılmaktadır (Kuban, 1995).

Genel olarak tüm çalışmalarda konut ve üzerine yerleştiği parsel arasındaki ilişkinin tam çözümlenemediği görülmektedir. Bunda, Osmanlı kentinde konutların sıra ev düzeninden oluşmasının ve hemen daima bağımsız parsellerin bulunmasının büyük bir rolü vardır. Bu ilişkisizlik sorunu, üst katın alt kattan bağımsız geometrisi, sokak dokusunun organikliği ve özellikle çıkma sokakların varlığı pek çok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Çıkma sokakların varlığı, yapı adasının yoğunlaşmasıyla oluşan bölümlere ve adanın iç bölgelerine yerleşen evlere giriş sağlamak gerekliliğine bağlanmış, arsa geometrisi ile konut tipi arasındaki ilişkisizlik vurgulanmıştır. Bu noktada hemen şunu da belirtmekte yarar vardır ki, konut ve parsel arasında bir ilişkinin olup olmadığını söyleyebilmek için önce bunu kanıtlamak gerekir. Deterministik bir ilişki, tipolojik bir bağ arandığında hiç kuşkusuz ki bulunamayabilir. Çünkü, parselle ilişkin tipolojik bir sınıflandırma yapılamamaktadır. Diğer taraftan, hangi konut tipinin nasıl bir parseli talep edebileceği, bir başka deyişle parselin, üzerine inşa edilecek konut tipine ve büyüklüğüne sınırlandırmalar getirmiş olabileceği, ya da konut tipinin, parselin geometrisine bağlı olarak mı varyasyona uğradığı sorulabilir. Konuya böyle yaklaşmak daha sağlıklı ve verimli açılımlar getirebilir gibi görünüyor.

Sedad Hakkı Eidem'in konuya yaklaşımı da bu düşünceleri destekler niteliktedir. Eidem'e göre zamanla planın ilk temizliğini kaybetmesi ve arazi durumuna uyma gibi sebeplerle plan tipi ideal plan, yani sofa ve sofaya açılan tek yönlü odalar şeklinde karışmaya çıkmaz. İdeal tipin uygulanmamasının bir nedeni de yapı arsalarının elverişli olmamasıdır. Bu

durumda, özellikle dış sofalı planlarda ideal plandan uzaklaşmalar görülmekte, plan ya kompozit bir şekil almakta, ya da ideal berraklığını kaybetmektedir. Özellikle dar arsalarda, bir veya iki yönden sağır kalması gerekli olan evlerde ideal plandan uzaklaşmanın en üst düzeye ulaştığı söylenebilir. İmar faaliyetlerindeki artış 19. yüzyılda da sürmüştür ve tipik bir Osmanlı kent dokusu ortaya çıkmıştır. Kula'da ilk yerleşim bölgesi olarak, mevcut kentsel sit alanı gösterilebilir. Kentin merkezinde yer alan tarihi sit, organik ve karmaşık bir yerleşme özelliğindedir. Konutlar arası boşluklar, gündelik yaşamın nerdeyse tüm ihtiyaçlarının karşılandığı avlular dışında, hemen hemen yok gibidir. Doku yoğunudur. Dokunun tamamıyla korunmuş olması ve yapıların yüksek kalitesi nedeniyle Kula'daki kentsel sit alanı içinde, sıra dışı bir mimari biçimlenme ve özeni yansıtan konut örneklerinin sayısı oldukça fazladır. Yerleşim, genellikle iki katlı evlerden ve geniş avlulardan oluşmaktadır. Restore edilmiş konutlar dışındaki yapıların çoğu kötü durumdadır. Yerel taş malzemenin yanı sıra, kentte sıklıkla karşılaşılan devşirme malzeme kullanımı da kentin tarihsel niteliğini sürekli olarak canlı tutar. Dar sokaklar ve bu sokakları sınırlayan yüksek ve sağır taş

Bu çalışma kapsamında, konut ile parsel arasında nasıl bir ilişki biçimi kurulabileceği sorusu yanıtlanmaya çalışılacak, 18. yüzyıl Batı Anadolu Osmanlı kenti olan Kula özelinde konut tipleri ile parsellerin özellikleri arasında bağlantılar kurulacak, ortaklıklar ve ayrılıklar gösteren noktalar yorumlanacaktır. Kula, tarihsel kent dokusunu hemen hemen bütünüyle koruyabilmiş bir yerleşmedir ve eldeki veriler açısından da yeterlidir. Bu durumun çalışmanın sonuçlarını güvenilir kıldığını umuyoruz. İleride benzer araştırmalar diğer iller için de yapılır ve bulgular karşılaştırılırsa bu kez genellemelere varmak mümkün olabilir.

Temelde morfolojik bir inceleme olan üç ayaklı bu çalışmada izlenen yol şu şekilde kurulmuştur. Birinci ayakta parseller geometrik biçimleri üzerinden sınıflandırılmıştır. Bunun için parsellerin geometrik açıdan, konumları açısından ve büyüklükleri açısından analiz edilmesi gerekmiştir. Parsellerin konut alanıyla oranları açısından da bir analiz çalışması yapılmış olmakla birlikte, sonuçları açısından bu çalışma kapsamına alınmamıştır. Çünkü elde edilen veriler konut parsel ilişkisi bazında yönlendirici görülmemiş ve anlamlı bulunmamıştır. İkinci ayakta bölgedeki mevcut konut tipleri ve varyasyonları Eldem'in sofa merkezli sınıflandırması esas alınarak saptanmıştır. Bu aşamada;

- Konut tipi-Parsel tipi bağıntısı,
- Konut tipi-Parsel konumu bağıntısı ve
- Konut tipi-Parsel alanı bağıntısı kurulmuştur. Son ayakta ise elde edilen sonuçlar tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

KULA VE ÇALIŞMA ALANI

Kula, Ege bölgesinde, Manisa ilinin sınırları içerisinde, İzmir-Ankara karayolu üzerinde kurulmuş olan bir yerleşim yeridir. Osmanlı döneminde, önemli bir ticaret ve sanayi merkezi olarak işlev görmüştür. Bu nedenle, İç Anadolu ve Ege bölgesi arasında bu dönemde önemli bir geçiş noktası görevindedir. 18. yüzyıla ait konut örneklerinin çokluğu, bu dönemin imar

faaliyetlerinde önemli bir artış olduğunu göstermektedir. Kula evleri, gerek plan tipolojileri, gerekse sahip oldukları ahşap, alçı ve kalem işi gibi süslemeleri dolayısıyla, 18. yüzyıl Osmanlı sanatının önemli örnekleri arasında gösterilebilir. İmar faaliyetlerindeki artış 19. yüzyılda da sürmüştür ve tipik bir Osmanlı kent dokusu ortaya çıkmıştır. Kula'da ilk yerleşim bölgesi olarak, mevcut kentsel sit alanı gösterilebilir. Kentin merkezinde yer alan tarihi sit, organik ve karmaşık bir yerleşme özelliğindedir. Konutlar arası boşluklar, gündelik yaşamın nerdeyse tüm ihtiyaçlarının karşılandığı avlular dışında, hemen hemen yok gibidir. Doku yoğunudur. Dokunun tamamıyla korunmuş olması ve yapıların yüksek kalitesi nedeniyle Kula'daki kentsel sit alanı içinde, sıra dışı bir mimari biçimlenme ve özeni yansıtan konut örneklerinin sayısı oldukça fazladır. Yerleşim, genellikle iki katlı evlerden ve geniş avlulardan oluşmaktadır. Restore edilmiş konutlar dışındaki yapıların çoğu kötü durumdadır. Yerel taş malzemenin yanı sıra, kentte sıklıkla karşılaşılan devşirme malzeme kullanımı da kentin tarihsel niteliğini sürekli olarak canlı tutar. Dar sokaklar ve bu sokakları sınırlayan yüksek ve sağır taş

Tablo 1. Kula Sit Alanı ve Çalışma Alanı

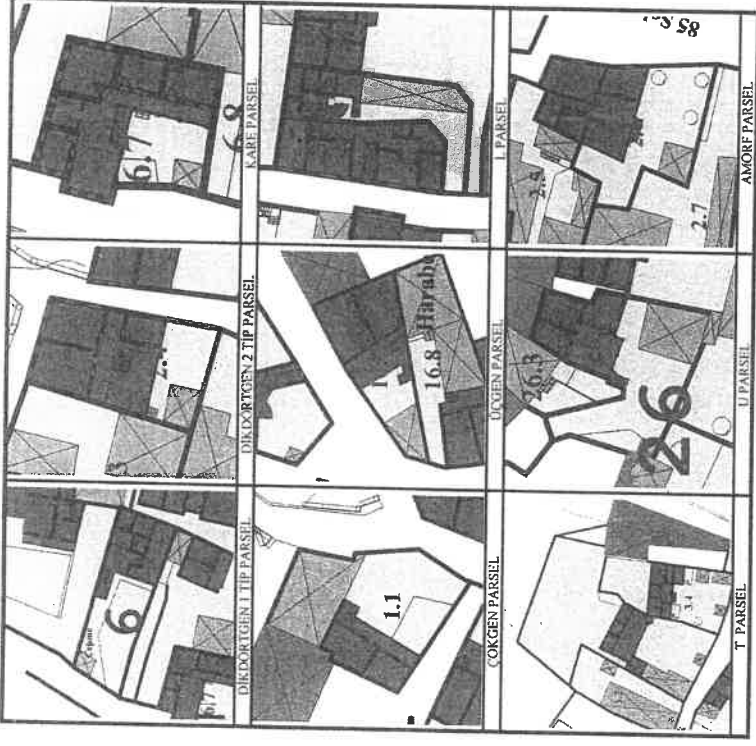
duvarlar, büyük avlu kapları ve çıkımlar tipik bir Osmanlı konut dokusunun öğeleri olarak karşımıza çıkarlar.

Sit Alanı 800'den fazla evden oluşmakta ve oldukça geniş bir alanı kaplamaktadır. Bu çalışmada (Şekil 1), Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün 1999 yılında Doç. Dr. Emel Gökse yönetiminde gerçekleştirmiş olduğu Analitik Etüd Stajı verileri ve hazırlanan 1/500 ölçekli Kula Kentsel Sit Alanı Mekanosal Yapı Analizleri paftaları baz alınmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktararak toplam 368 adet evin şematik rölevelleri elde edilmiştir. Bu evlerin 70 adedi tek katlı, 298 adedi ise iki veya daha çok katlıdır. Evlerin, tek katlı olanları çalışma dışı bırakılmış, veri eksikleri nedeniyle çalışma dışı bırakılan diğer evlerle birlikte sayı 93'e ulaşmıştır. Sonuçta, toplam 275 adet ev değerlendirilmeye alınmıştır.

Parsellerin geometrik biçimleri üzerinden yapılan sınıflandırmada, tip, konum ve büyüklük esas alınmıştır. Buna göre, 9 adet parsel tipi saptanmıştır. Bunlar oranları 1'e 4 ve 1'e 2 olan iki tip dikdörtgen parsel, kare, çökgen, üçgen, L, T, U ve amorf yapıdaki parsellerdir (Tablo 2). Parseller ayrıca konularına göre, köşe parseller, sıra parseller ve iç parseller olarak da sınıflandırılmışlardır (Tablo 3) ve büyüklüklerine göre gruplandırılmışlardır. Amorf ve dikdörtgen tip parsellerde bir sayısal çokluk görülmektedir. Konularına göre yapılan sınıflandırmada ise sıra parseller çoğunlukta olup, onu köşe parsel izlemektedir. İç parseller ise sayıca oldukça azdır. Parsel alanlarına bakıldığında ise yoğunluğun 100-500 metrekare aralığında olduğu görülmektedir. En yoğun aralık ise 100-200 metrekare aralığıdır.

Mevcut konut tipleri ve varyasyonlarına ilişkin olarak yapılan sınıflandırmada ise Eldem'in, plan tiplerinin gelişim şemalarını gösteren tabloları esas alınmıştır. Dış sofalı evler için bu tablolarda yer alan ev tiplerinden 13 tanesi, iç sofalı için 4, orta sofalı için 2 ve bölümlü evler için 1 tanesine ait örneklerle çalışma alanında rastlanmış olup, bunların dağılımları Tablo 4'te belirtilmiştir.

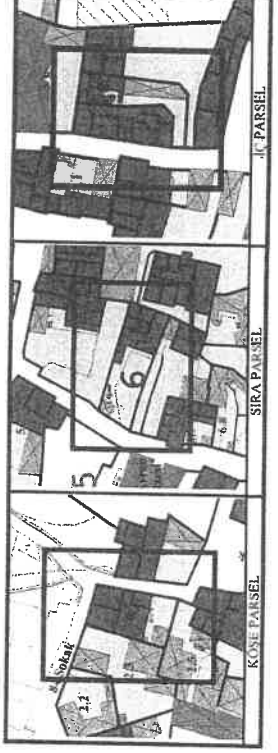
Çalışmanın sonucunda, Parsel geometrisine göre yapılan sınıflandırmada, %26,55 ile amorf tip parselin en fazla bulunan tip olduğu saptanmıştır. Bu parsel tipini sırasıyla, %23,64 ile 1'e 2 oranındaki dikdörtgen (D2) parsel ve %14,55 ile 1'e 4 oranındaki dikdörtgen (D1) parsel izlemektedir. Parsellerin konumuna göre yapılan sınıflandırmada ise sıra parsel %58,18 ile ilk sırada yer almakta ve köşe parsel %32,73 ile onu izlemektedir. İç parsellerin oranı ise %9,09'dur. Parsel büyüklükleri baz alınarak yapılan sınıflandırmada, parsel alanları %40,36 ile 100-200

Tablo 2. Kula Sit Alanında Belirlenen Parsel Geometritlerinden Örnekler

metrekare (s2) ve %29,82 ile 200-300 metrekare (S3) aralıklarında yoğunlaşmaktadır (Tablo 5).

Konut tiplerine ilişkin sınıflandırmaya göre çalışma alanında %93,82 ile dış sofalı plan tipinin oldukça yoğun olduğu görülmektedir. İç sofalı plan tipleri %4,36, orta sofalı plan tipleri %1,09 ve bölümlü evler %0,73

Tablo 3. Kula Sit Alanında Belirlenen Parsel Konumlarından Örnekler

oranında bulunmaktadır. Alt tipler ele alındığında yüzdelik bazda öne çıkan bazı plan tipleri ise şöyledir;

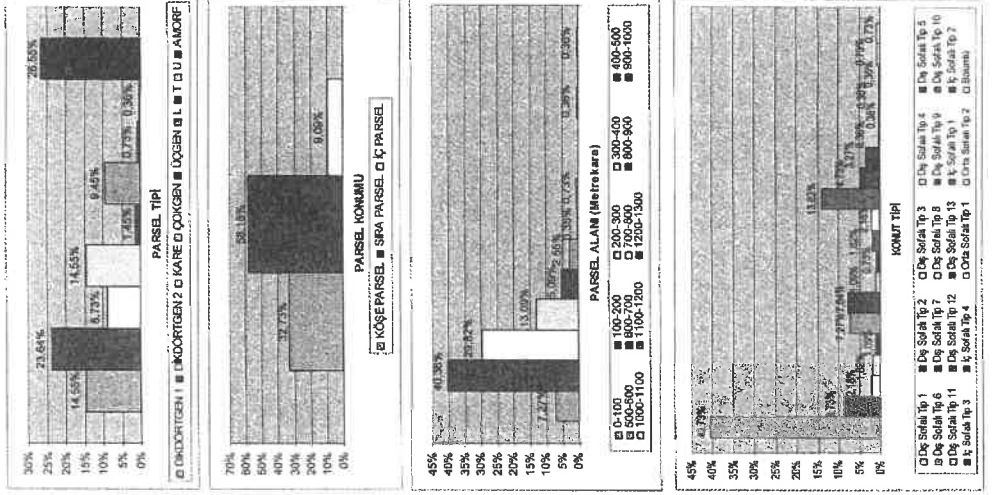
Tip 1 (Klasik plan tipi): %40,73, Tip 12 (Köşe sofalı, pahlı plan tipi): %13,82, Tip 2 (Ek sofalı-dişli plan tipi): %8,73, Tip 7 (Tek köşk odalı plan tipi): %7,64, Tip 6 (Tek çıkma köşklü plan tipi): %7,27 (Tablo 5).

Bundan sonra yukarıda da belirtildiği gibi, konut tipi-parsel tipi, konut tipi-parsel konumu ve konut tipi-parsel alanı bağımlıları kurulmuştur. Analiz sonucunda elde edilen verilerin yüzdelik dağılımları belirlenmiştir (Tablo 6).

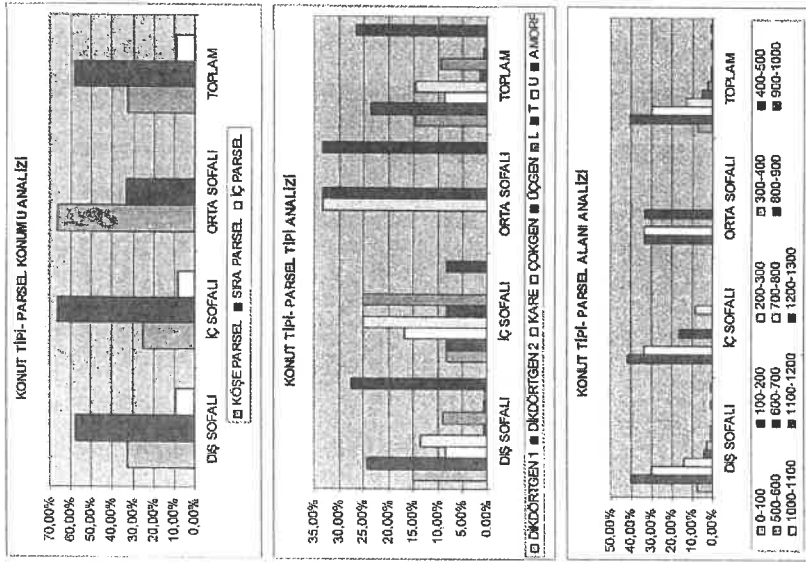
KONUT TİPİ		KONUT ADEDİ
İSOFALİ PLAN TİPİ	Tip 1	112
	Tip 2	34
	Tip 3	6
	Tip 4	5
	Tip 5	3
	Tip 6	20
	Tip 7	21
	Tip 8	3
	Tip 9	2
	Tip 10	3
	Tip 11	6
	Tip 12	38
	Tip 13	13
KİSOFALİ PLAN TİPİ	Tip 1	9
	Tip 2	1
	Tip 3	1
	Tip 4	1
RTA SÖFALİ PLAN TİPİ	Tip 1	1
	Tip 2	2
DOLUNLU PLAN TİPİ		2
		2
Toplam		278

Tablo 4. Kula Sit Alanında Belirlenen Konut Tipleri (Sedad Hakkı Eldem'in tablolara esas alınmıştır)

Evlerin %93,82 si dış sofalı plan tipindedir. Bu tip, parsel geometrieleri esas alındığında en çok %27,52 oranında amorf (A) ve %24,42 oranında da 1'e 2 oranındaki dikdörtgen (D2) tip parsellerde görülmektedir. Parsel konumları dikkate alındığında yoğunluk, %57,75 ile sıra parsellerdedir ve sıra parselleri %32,95 le köşe parseller izlemektedir. Parsel büyüklüklerine göre ise, en fazla %39,92 ile s2 (100-200 metrekaare) ve %29,84 ile s3 (200-300 metrekaare) aralıklarında bulunmaktadır. İç sofalı plan tipi en fazla %25 ile çokgen (Ç) tipteki parsellerde görülmektedir. En yoğun bulunduğu parsel

Tablo 5. Parsel ve Konut Tiplerine İlişkin Verilerin Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6. Analiz Sonuçlarına İlişkin Yüzdelik Dağılımları Gösteren Grafikler

konumu %66,67 ile sıra parsellerdir. Parsel büyüklükleri dikkate alındığında %41,67 lik oranla s2 (100-200 metrekare) öne çıkmaktadır. Orta sofalı plan tipi; Ç, üçgen (Ü) ve A tipi parsellerde görülmektedir. En çok bulunduğu parsel konumu %66,67 ile köşe parsellerdir. Bu tip, parsel büyüklükleri dikkate alındığında, s2, s3 ve s5 (400-500 metrekare) aralıklarında bulunmaktadır. Bölümlü evler ise D2 ve Ç tipteki parsellerde görülmektedir. Konum itibarıyla ikisi de sıra parsel durumundadır. Buldukları parsellerin büyüklüğü ise s2 aralığıdır.

Bölgedeki yoğunluğu açısından dış sofalı plan tipine ve varyasyonlarına ilişkin genellemelerin yapılması diğer tiplere kıyasla daha uygun olacaktır. %93,82 ile çalışma alanında en fazla görülen plan tipi olan dış sofalı plan tipi, en çok amorf ve sıra parsellerde bulunmaktadır. Buldukları

parsellerin alanları çoğunlukla 100-200 metrekare aralığında olup, 400 metrekareden büyük parsellerde bulunma oranlarının ise oldukça azaldığı görülmektedir. Tip 2 amorf tip parselde, sıra parsel konumunda 100-200 metrekarelik parsellerde, yüksek bir yüzdelik dilime sahip olmakla birlikte, dış sofalı plan tipleri arasında, toplamda en fazla yüzdelik dilime sahip olan Tip 1 ve Tip 12 için şu genellemelerin yapılması uygun olacaktır. Tip 1 dış sofalı plan tipinin genel özelliklerini taşımakta, amorf geometride, sıra parsel konumunda ve 100-200 metrekare aralığında alana sahip olan parsellerde yoğunluk göstermektedir. Diğer bir saptama ise Tip 1'in T ve U parseller dışında tüm parsellerde en fazla görülen plan tipi olmasıdır. Tip 12'de ise bazı farklılaşmalar gözlenmektedir. Bu tip en fazla 1'e 2 oranındaki dikdörtgen (D1) geometrideki parsellerde ve sıra parsel konumunda bulunmaktadır. En çok buldukları parsel alanları 200-300 metrekare aralığındadır. Tip 12 de Tip 1 gibi 400 metrekareden büyük parsellerde nadir olarak görülmektedir. Kısaca, Tip 1 ve 12 dış sofalı plan tipinin hakim varyasyonudur. Analiz sonucunda konut-parcel ilişkisine dair diğer bir saptama ise hiçbir plan tipinin yoğun olarak iç parsel konumunda bulunmamasıdır. Yalnızca dış sofalı plan tiplerinden Tip 5 (Çift köşklü plan tipi) her konumda birer adet bulunmaktadır.

SONSÖZ

Genel olarak denilebilir ki, özellikle iç parsellerde güneydoğu- güneybatı aralığına yönelim dikkat çekicidir. Yine yan yana iki veya daha çok parselin sıra ev düzeni oluşturacak şekilde bir araya gelmesiyle oluşmuş olan konut bloklarında da, aynı yönelim dikkat çekmektedir. Köşe parsellerde ise yönelim tercihi, sıra parseldeki konutlara oranla daha fazla seçeneğe sahiptir. Bu yönelim ikimsel verilerle açıklanabileceği gibi, mahremiyet kavramı ve ilk yerleşenin öncelik hakkı ile de açıklanabilir.

Sonuç olarak, Osmanlı Konutuna ilişkin plan çeşitliliğinin ve Sedad Hakkı Eldem'in de belirttiği gibi, özellikle dış sofalı planlarda ideal plan tipinden uzaklaşmanın nedeni, çok büyük olasılıkla parsel tiplerindeki çeşitliliğidir diyebiliriz. Çünkü, çalışma alanımız olan Kula bazında yaptığımız geometrik sınıflandırmada bile 9 adet parsel tipi saptanmıştır. Bunlar oranları 1'e 4 ve 1'e 2 olan iki tip dikdörtgen parsel, kare, çokgen, üçgen, L, T, U ve amorf yapıdaki parsellerdir. Bu çeşitlilik beraberinde dış sofalı plan tiplerinin çeşitliliğini de getirmiştir. Ayrıca kentsel büyüklük değişimleri, kentsel donatı farklılıkları, topografik yapı, ticari bağlantılar gibi nedenlerle

farklı dokusal özellikler gösteren birçok yerleşme olduğunu dikkate alacak olursak, Osmanlı Konutuna ilişkin plan çeşitliliğinin nedenlerini de daha yakından kavrayabiliriz. Yapılacak kapsamlı bir çalışma, ana plan tipinin hangi durumlarda hangi çeşitlendirmeleri oluşturduğuna dair bir saptamayı ve bir kurallar dizisi oluşturmayı da beraberinde getirecektir. Ancak çalışma alanı sayıları artırılmayı ve farklı tür dokularda olan değişimler karşılaştırılmalı olarak analiz edilmelidir.

REFERANSLAR

- Aktüre, S., 1978. *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümü/lemesi*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, Ankara.
- Cerasi, M., M., 1999. *Osmanlı Kenti, Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. yüzyıllarda Kent Uyguruluşu ve Mimarisi*. YKY, İstanbul.
- Eldem, S., H., 1984. *Türk Evi I. Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.*, İstanbul.
- Kuban, D., 1995. *Türk Hayat'lı Evi*. Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Pınar, P., 1999. Anadolu ve Balkanlar'daki Osmanlı Kentlerinde Kenttsel Dokular Tipolojisi Üzerine bir Deneme, *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslararası bir Miras"*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s.166-179.

BİLDİRİ YAZARLARININ ÖZGEÇMİŞLERİ

Fusun ALIOĞLU

Prof. Dr.

İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü'nden 1978 yılında mezun oldu. Aynı kurumda, Rölöve Restorasyon Dalı'nda 1981 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nda, 1989 yılında tamamladığı "Geleneksel Mardin Şehir Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Deneme" başlıklı teziyle doktor unvanı aldı. Akademik kariyerine 1982 yılında, İDMMA Kadıköy Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde asistan olarak başladı. 1982 yılında, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı, Tarihi Çevre Değerlendirme Bilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi oldu. 1990-1993 yılları arasında Yrd. Doç. 1993 - 2001 yılları arasında Doçent olarak görev yaptı. 2001 yılında Profesör oldu. 2003-2007 yıllarında, YTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Başkanlığı; 2007-2008 yıllarında Restorasyon Anabilim Dalı Başkanlığı yaptı. Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Şubat 2008 yılında emekli olarak Kadir Has Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi oldu. Halen Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Lisans Programı yürütücüsü olarak görev yapmaktadır; Mimarlık Tarihi, Restorasyon uzmanlık alanı içinde çeşitli makale, bildiri ve yayınları bulunmaktadır.

Berrin ALPER

Doç. Dr.

1976 yılında İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 1976-1979 yılları arasında Rölöve Restorasyon Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı.

İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nda 1990 yılında tamamladığı "Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma" Başlıklı teziyle doktor ünvanı aldı.

1977-1980 yılları arasında Ankara'da Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Tarihi ve Kültürel Varlıklar Değerlendirme Şubesi'nde çalıştı. 1980 yılında İDMMA Kadıköy Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde asistan olarak başladığı akademik kariyerine, 1982 yılından itibaren Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi, 1996'da Yrd. Doç. olarak devam etti. Halen Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nda tam zamanlı öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır; Mimarlık Tarihi, Restorasyon uzmanlık alanı içinde çeşitli makale ve bildiriye bulunmaktadır.

Deniz DEMİRARSLAN

Yard. Doç. Dr.

İç mimarlık lisans eğitimini 1987-1991 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümünde tamamlayarak Fakülte birincisi olarak mezun olduktan sonra Yüksek Lisans eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Yüksek Lisans Programında sürdürdü. 1993 yılında yine Mimar Sinan Üniversitesi